

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistallenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdetä:

Tapani, A. & Janhonen, S. (2021) Kynnysten yli, miten ja miksi – kynnyskäsitteitä ammatillisessa opettajankoulutuksessa. TAMKjournal, 31.5.2021.

URL: <https://tamkjournal.tamk.fi/kynnysten-yli-miten-ja-miksi-kynnyskasitteita-ammattillisessa-opettajankoulutuksessa/>

Kynnysten yli, miten ja miksi – kynnyskäsitteitä ammatillisessa opettajankoulutuksessa

- in [Ammatillinen opettajankoulutus](#) · [Asiantuntija-artikkelit](#)
- — 31 touko, 2021

Ammatilliseksi opettajaksi opiskelevilla on kaikilla taustallaan vankka ammatillinen osaaminen ja työelämäkokemus. Matka uuteen identiteettiin ja positioon voi silti olla hyvinkin jännittävä; riitänkö, osaanko, pärjäänkö, mitä pitäisi osata. Tässä artikkelissa pohdimme mitkä ovat ammatillisessa opettajankoulutuksessa sellaisia seikkoja, kynnyskäsitteitä, joiden ylitse pääseminen helpottaa matkaa kohti uutta. Nostamme esiin neljä kynnyskäsitettä kriteereineen ja niiden ylittämistä helpottavia lähestymistapoja, joita käytämme ammatillisessa opettajankoulutuksessa ohjauksen ja tuen välineinä. Näillä kynnyksillä voi rauhassa viivähtää pidempäänkin, katsella ja keinahdella, kompastellakin. Artikkelissa tarjoamme näkymää siihen, että matka ammatilliseksi opettajaksi ei olisi Neljän ruusun sanoin syvä: lähdetään siis rohkeasti yhdessä katsomaan, mikä toisella puolella odottaa.

Kirjoittajat: Annukka Tapani ja Seppo Janhonen

Opettajuus on ollut jatkuvassa muutoksessa: opettajien välisen yhteistyön lisäämiselle on ollut tarvetta jo 1980-luvulta yhteiskunnan monimuotoistuuessa, ja viimeaikaiset koulutus uudistukset ovat uudelleen kehystäneet ammatillisen opettajan työtä (Tapani 2013; Tapani & Salonen 2019). Kuitenkin opettajuuden yd in voidaan aina tunnistaa. Vai voidaanko? Hukkuuko se kaikkeen siihen, mitä pitää ”opettaa” ja ”käydä läpi”?

Artikkeli perustuu Annukka Tapanin ja Seppo Janhosen asiantuntijakeskusteluun. Heillä on kokemusta ammatillisena opettajankouluttajana toimimisesta yhteensä 28 vuotta. Artikkelin tavoitteena on pysähtyä miettimään, mitä ovat ammatillisen opettajankoulutuksen kynnyskäsitteet, miksi ne ovat ”kynnyksiä” uuteen profession sekä identiteettiin siirryttäessä ja miten kynnysten yli voidaan päästä.

Uutta kohti kynnyskäsitteiden kautta

Ammatillisen opettajankoulutuksen keskiössä on opettajaopiskelijan identiteettityön tukeminen (OPS 2020). Yhä useammat opettajaopiskelijat (50 %) tulevat ammatilliseen opettajankoulutukseen ilman oppilaitostaustaa (Kuka haluaa ammatilliseksi opettajaksi 2019). Heille siirtyminen opettajayhteisön jäsenyyteen on merkittävä identiteettityön prosessi (ks. esim. Kukkonen 2013), jonka kuluessa heidän on ylitettävä useita kynnyksiä.

Kynnyskäsitteet palvelevat sekä opettajaa että opiskelijaa tämän kasvuprosessin ymmärtämisessä ja tukemisessa. Kynnyskäsitteitä ammatilliseksi opettajaksi kasvussa todentaa kuva 1, jossa ollaan uuden äärellä.

Kuva 1 Vertauskuva kynnyksäsitteiden merkityksestä

Kynnyksäsitteet ovat ikään kuin portteja, joiden avaaminen johtaa jäsentämään ja ymmärtämään asioita eri tavalla kuin aiemmin on ollut mahdollista ymmärtää. Eri aloilla on niille tyypillisiä perus- ja ydinkäsitteitä, jotka opiskelijan on välttämätöntä ymmärtää, koska niiden varaan rakentuu ammattimainen tapa ajatella ja toimia. (Meyer & Land 2005.) Peruskäsitteet tuottavat kokonaiskuvaa alan ilmiöistä, substanssista, kynnyksäsitteet sen sijaan rakentavat suhtautumisperustaisuutta omaan itseän osana ammattialaa ja yhteisöjen täysivaltaista jäsenyyttä (Kukkonen 2014; Salonen 2020).

Kynnyksäsitteille ominaista on *käänteentekevyys*, *peruuttamattomuus*, *yhdentyminen*, *rajaavuus* ja *työläys*. *Käänteentekevyys* ja *peruuttamattomuus* tuovat mukanaan sen, että asiat nähdään uudessa valossa eikä opittua enää unohdeta: asiat eivät ole ”niin kuin ennen”. *Yhdentyminen* auttaa näkemään asioiden välisiä suhteita ja merkityksiä, *rajaavuus* puolestaan auttaa nimensä mukaisesti rajaamaan, mitä aiheeseen kuuluu ja mitä siihen ei kuulu. *Työläys* on oleellista uuteen siirryttäessä: silloin aiempaa ajattelutapaa joudutaan tarkastelemaan uudelleen, sitä arvioidaan ja se voidaan joutua jopa hylkäämään. Tällöin myös käsitys itsestä ja aiemmasta tietämyksestä kyseenalaistuu. (Kukkonen 2014.) Työläys on tunnistettava ilmiö myös uuden identiteetin rakentumisessa; identiteettityöhön liittyy kynnyksellä olemisen kokemus (Kukkonen ym. 2014), vaikka toisaalta huomionarvoista on sekin, ettei opettajalla ei ole vain yhtä identiteettiä. Haastatellessaan viittä ammatillisen koulutuksen opettajaa Harri Kukkonen (2018) pystyi tunnistamaan heille yhdeksän erilaista identiteettipositiota.

Havainnot ammatillisen opettajankoulutuksen kynnyksäsitteistä

Asiantuntijakeskustelua varten kumpikin osallistuja valitsi ennakkoon kaksi mielestään keskeistä kynnyksäsitettä. Näitä olivat opettajaidentiteetti, opetuksen suunnittelu ja toteuttaminen, osaaminen sekä ohjauksellinen opettajuus. Yhteisen keskustelun perusteella tiivistimme käsitteiksi opettajaidentiteetin, opetuksen, ohjauksen ja osaamisen.

Kynnyksäsitteiden avaaminen johtaa jäsentämään ja ymmärtämään asioita eri tavalla kuin aiemmin on ollut mahdollista ymmärtää.

Seuraavaksi kuvaamme näitä kynnyskäsitteitä, niiden kriteereitä ja ylittämistä helpottavia lähestymistapoja.

Opettajaidentiteetin kriteereitä ovat *käänteentekevyys*, jolloin opettajaopiskelija alkaa nähdä itsensä opettajana sekä pystyy löytämään ja tunnistamaan omia vahvuuksiaan; *peruuttamattomuus*, jolloin tapahtuu asioiden katsantokannan muutos ja alkaa katsella asioita opettajan silmin – sen jälkeen on enää vaikea ymmärtää, miten ennen ajattelikaan; *yhdentyminen*, jolloin opettajan työhön kuuluvat asiat ”loksahtavat” kohdilleen; *rajaavuus*, kun tunnistetaan oman alan opettamisen ilmiöitä ja käsitteitä sekä *työläys*: ammatilliseksi opettajaksi kasvu on vanhan ja uuden kynnyksellä olemista, minkä jokainen opettajaksi opiskeleva käy läpi: siihen kuuluu pohdinta omasta minuudesta: minä ammattilaisena vai minä opettajana.

Lähestymistapoja, joilla ammatillisen opettajankoulutuksen aikana kynnyskäsitteiden saavuttamista tuetaan, ovat esimerkiksi oman toiminnan havainnointi ja itsearviointi, pohdinnat aiemman toiminnan ja opettajuuden yhtäläisyyksistä ja eroista sekä kokemuksellisuus ja aiemman osaamisen hyödyntäminen. Siihen sisältyvät rohkeus kokeilla, onnistua ja epäonnistua turvallisessa seurassa ja ilmapiirissä, vertaistyöskentelyn ja kollegiaalisuuden korostaminen, opettajankouluttajan tuki ja feedforward-palaute.

Opetuksen kriteereinä *käänteentekevyys* tarkoittaa sitä, että katse kääntyy siitä, että minä opetan, enemmän siihen, ketä opetan sekä opetuksen sisältöön keskittymisestä enemmän siihen, miten opetan. *Peruuttamattomuus* on opettajuuden ja oppimisen kaikkiallisuuden ja mahdollisuuksien näkemistä. Tällöin paluuta vanhoihin ajattelumalleihin ei enää ole. *Yhdentymisessä* opetus sulautuu joustavaksi kokonaisuudeksi, jossa voidaan opetustilanteiden sisällä tehdä muutoksia tarpeen vaatiessa; *rajaavuus* taas tarkoittaa opettajan työn rajojen ja verkostojen hyödyntämismahdollisuuksien tunnistamista. *Työläys* merkitsee opettajuuden ja opettamisen eri mahdollisuuksien pohdintaa, joka voi olla työlästä ja rasittavaa. Siinä pitää ehkä luopua itselle rakkaista opettamisen tavoista, esimerkiksi siirtyä lähiopetuksesta verkko-opetukseen, jos tilanne niin vaatii tai antaa tilaa keskustelulle, vaikka oma tapa olisi jakaa omaa tietämystä.

Lähestymistapoina opetuksen kirkastumiseen käytetään opetuksen havainnointia, esimerkkejä, kokemuksia ja tarinallisuutta sekä keskustelua ryhmässä opetuksen olemuksesta ja sen merkityksestä. Keskeistä ovat myös kannustaminen, harjoittelu turvallisessa ympäristössä, opetuksen suunnittelun ohjaus, kokeilu ja palaute sekä kirjallisuus ja tutkimustieto.

Ohjaus tuo mukanaan pohdinnat opetuksen ja ohjauksellisuuden suhteesta. *Käänteentekevyys* ohjauksen osalta tarkoittaa oman käyttötiedon uudelleen pohdintaa: mitä on oppimaan oppimisen tuki ja ohjaus ja miten saan opetuksesta parhaan tuloksen. *Peruuttamattomuus* tarkoittaa perinteiseen opettajuuteen kuuluneesta yksintietäjän positiosta luopumista ja *yhdentyminen* liittyy opetusta ja ohjausta vuorottelevina prosesseina, ei toisiaan poissulkevin vaan tukevin. *Rajaavuus* rajaa ohjauksen käsitteen opettajan työn fokukseen ja *työläys* haastaa opettajaopiskelijaa ottamaan ja antamaan: ottamaan joustavuutta opettamisen positiioihin, antamaan tilaa ohjaukselliselle työotteelle, joka puolestaan vie opettajaa uudelleen vuorovaikutukseen.

Lähestymistapoja ohjaukseen ovat opetuksen ja ohjauksen harjoittelu sekä palaute opettajalta ja vertaisilta sekä kollegoilta. Ohjaus- ja opetusprosessien tarkastelu sekä tuki oman

persoonallisen tavan löytämiseen on tärkeää. Kun opettajaopiskelija tunnistaa, mikä opetuksessa ja ohjauksessa on merkityksellistä, on mahdollista tarkastella opettajan tietämistä, tekemistä ja olemista (Barnett & Coate 2005) erilaisissa konteksteissa: millaisissa tilanteissa tarvitaan opettajakeskeisyyttä ja missä voi siirtyä kohti opiskelijakeskeistä lähestymistapaa.

Neljäs kynnyksäsite *osaaminen* on *käänteentekevä*, koska oma ammatillinen osaaminen voidaan nyt nähdä ja hyödyntää opettajan työn viitekehyksessä ja löytää vankan ammatillisuuden kautta myös luottamus omaan osaamiseen opettajana. Siihen liittyy oleellisesti *peruuttamattomuus*, koska aiempi osaaminen ja vaikkapa oma työpaikka voidaan alkaa nähdä oppimisen resurssina. *Yhdentyminen* tarkoittaa, että osaamista voidaan hankkia erilaisia oppimisen lähteitä hyödyntäen ja ”paketoita” sitä kohti ammatillisen opettajan osaamista ja työn vaateita; *rajaavuus* taas sitä, että, osaamisiaan pitää pystyä tunnistamaan ja ymmärtää, mitä osaamisalueita voidaan eri tilanteissa hyödyntää. *Työläys* näyttäytyy esimerkiksi totuttujen oppimisen edistämisen mallien uudistamisessa: osaamisen hankkimisen kaikkiallisuus osaamisperustaisuuksineen ja opinnollistamisineen voi olla aluksi vaikeaa hahmottaa, mutta loppujen lopuksi sen ymmärtäminen auttaa opettajaksi opiskelevia myös kasvamaan uudistaviksi ja oppimisen mahdollisuuksia tunnistaviksi ammatillisiksi opettajiksi.

Osaamisen näkyväksi tekeminen opettajaksi kasvun matkalla tapahtuu opettajan, vertaisten ja kollegoiden tuella sekä keskusteluissa luottamuksellisessa ilmapiirissä. Siihen lukeutuvat myös rohkeat kokeilut, yrityksen ja erehdyksenkin kautta sekä omakohtaiset pohdinnat muun muassa siitä, mikä on OPSin mukaista osaamista ja missä tai miten sitä parhaiten voi hankkia.

Kynnysten yli – yhdessä?

Artikkelissa pysähdyimme miettimään, mitä ovat ammatillisen opettajankoulutuksen kynnyksäsitteet, miksi ne ovat kynnyksiä uuteen professioon sekä identiteettiin siirryttäessä ja miten kynnysten yli voidaan päästä. Tunnistimme keskustelussamme erilaisista taustoistamme huolimatta nopeasti yhteisen juonteen: keskeistä ovat osaaminen, opetus, ohjaus ja opettajidentiteetti. Kynnyksäsitteet näyttäisivät tarjoavan työkalun, jonka avulla voidaan nimetä opettajaopiskelijalle haasteellisia asioita niin, että ammatillisen opettajankoulutuksen aikaista opetusta ja ohjausta on mahdollista painottaa tarkoituksenmukaisesti.

Toivomme artikkelin herättävän yhteisöllistä pohdintaa siitä, mitä kynnyksäsitteitä eri aloilla voidaan tunnistaa ja miten niiden suhteen kannattaisi edetä. Jo se, että teemasta keskustellaan, luo myös näin etäaikana tunteen siitä, että työllämme on yhteinen suunta ja tavoite emmekä ole (yksinäisissä) kotitoimistoissa harhautuneet opettajan työn ytimestä.

Lähteet

Barnett, R. & Coate, K. 2005. Engaging the curriculum in higher education, Berkshire, GBR: McGraw-Hill Education.

Kuka haluaa ammatilliseksi opettajaksi, 2019. Artikkelit HAMK Unlimited Professional/Ammatillinen osaaminen ja opetus. Viitattu 4.5.2021

<https://unlimited.hamk.fi/ammattillinen-osaaminen-ja-opetus/kuka-haluaa-ammattilliseksi-opettajaksi/#.YJDyaaFRU2w>

Kukkonen, H. 2013. Opettajaidentiteetin rakentuminen. Alustus ammatillisille opettajaopiskelijoille, TAMK elokuu 2014.

Kukkonen, H. 2014. Kynnyskäsitteet identiteettityön virittäjinä. Teoksessa A. Tapani, H. Kukkonen, & A. Stenlund (toim.), *Pysäköinti kielletty –huoltoajo sallittu! – Yrittäjyyspedagogiikka moottorina kohti uudenlaista ammatillisuutta*. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja B. Raportteja 72. Joulukuu 2014.

Kukkonen, H. Tapani, A. Ilola, H., Joensuu, M. & Ropo, E. 2014. Opettajaidentiteetin rakentumisen ainekset ammatillisessa opettajankoulutuksessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 16(2), 28-48.

Kukkonen, H. 2018. Osaamisperusteisuus ja opettajan identiteetti. Teoksessa H. Kukkonen and A. Raudasoja (toim.), *Osaaminen esiin – ammatillisen koulutuksen reformi ja osaamisperusteisuus*. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A. Tutkimuksia 23. Viitattu 4.5.2021. <http://www.tamk.fi/-/julkaisu-osaaminen-esiin>

Meyer, J. H. F. & Land, R. 2005. Threshold concepts and troublesome knowledge (2): Epistemological considerations and a conceptual framework for teaching and learning. *Higher Education*, 49(3), 373-388.

OPS, 2020. TAMK Ammatillinen opettajankoulutus, Opetussuunnitelma 2020. Viitattu 4.5.2021. <https://www.tuni.fi/fi/tule-opiskelemaan/ammattillinen-opettajankoulutus#expander-trigger-content-additional-in-75b927d0-e2c3-45f9-a286-b9f5a9d0eb5d>

Salonen, A. 2020. Arto O. Salosen kolumni: Suhtautuminen ratkaisee. *Opettaja-lehti* 17.12.2020. Viitattu 4.5.2021. <https://www.opettaja.fi/kolumnit-ja-pakinat/arto-o-salosen-kolumni-suhtautuminen-ratkaisee/>

Tapani, A. & Salonen, A. 2019. Identifying teachers' competencies in vocational education in Finland. *International Journal for Research in Vocational Education and Training*, 6(3), 243-260.

Tapani, A. 2013. Teaching in Transition – Returning Back to Basics? Esitys “Myths and Brands in Vocational Education” –seminaarissa, Tampere 17.6.2013.

Kirjoittajat

Annukka Tapani

Yliopettaja, LeGiT – Kasvu ja oppiminen tiimeissä -tutkimusryhmän vetäjä

Pedagogiset ratkaisut/Ammattillinen opettajakorkeakoulu, TAMK

annukka.tapani@tuni.fi

Asiantuntijuusalueet: TKI, ammatillinen opettajuus, yhteisöllisyys, tutkimusperustainen kehittäminen

Seppo Janhonen

Yliopettaja

Pedagogiset ratkaisut/Ammatillinen opettajakorkeakoulu, TAMK

seppo.janhonen@tuni.fi

Asiantuntijuusalueet: ammatillinen opettajuus, pedagogisten sovellusten kehittäminen

Kuvituskuva: Annukka Tapani